

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації «Копінг як чинник суб'єктивного
благополуччя шлюбних партнерів»
здобувачки ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 053 «Психологія»
Абрамюк Олени Олександрівни**

1. Актуальність теми дисертації

Незважаючи на значні успіхи в галузі психології стресу, а також описаної науковцями специфіки функціонування подружжя в сімейній системі, негативна динаміка розлучень та низька обізнаність шлюбних партнерів щодо можливостей справлятися зі стресогенними впливами, зберігаючи власне благополуччя та стабільність сімейної системи, засвідчує існування ще низки нерозв'язаних проблем. Глибокі трансформаційні процеси сучасного суспільства та криза інституту сім'ї з однієї сторони, а також різке зростання стресонавантаження на людину 21 ст. (в т. ч. пов'язане з пандемією та війною в Україні) з іншої сторони, актуалізують питання пошуку ефективних способів стресодолавання та відновлення після стресоподій, що дозволяють зберігати благополуччя та оптимальне функціонування. Практика зарубіжних колег свідчить про високу продуктивність наукових напрацювань в цьому напрямку, що представлені теоретичним конструктом копіngu у сім'ї. Це відкриває нові можливості щодо розуміння та освоєння способів редукування стресовпливів для сучасної людини та цінність шлюбного (партнерського) союзу в швидкоплинні кризових подій сьогодення.

Актуальність дисертаційної роботи полягає у вивченні копіngu подружжя та визначенні його безпосереднього впливу на суб'єктивне благополуччя кожного з шлюбних партнерів, їх задоволеність подружніми стосунками, а також у сприянні напрацювань психоедукаційних програм для збереження психічного здоров'я членів сімейної системи та її оптимального функціонування як простору безпеки, надійного захисту та можливостей особистісного розвитку кожного з шлюбних партнерів та їх дітей.

Тему дисертації затверджено вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка (Протокол № 27 / 10 від 26.10.2016).

2. Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри

Дисертаційне дослідження здійснювалось у межах науково-дослідницьких тем кафедри психології філософського факультету Львівського національного університету імені Івана Франка «Психологічні детермінанти розвитку особистості в умовах соціально-політичної трансформації українського

суспільства» (номер держреєстрації № 0115U003560), «Особистість в соціумі: психологічні механізми активності» (номер держреєстрації № 0118U0006198).

3. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів

Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому викладено теоретичне обґрунтування та емпіричне вивчення копінгу подружжя та визначено його місце серед чинників суб'єктивного благополуччя шлюбних партнерів.

У вступі дисертації Абрамюк О. О. надано обґрунтування актуальності теми, сформульовано мету та завдання дисертації, визначено об'єкт та предмет роботи, описано методи, які були використані при проведенні дисертаційного дослідження, зазначено наукову новизну дослідження, зазначено практичне та теоретичне значення дисертації, представлено особистий внесок дисертанта та апробацію результатів дисертації, зазначено інформацію про кількість публікацій та структуру і обсяг праці, кількість використаних джерел.

В роботі представлено теоретичний аналіз наукових підходів до поняття суб'єктивного благополуччя особистості, визначено його концептуальну структуру, а також окреслено умови та чинники формування суб'єктивного благополуччя шлюбних партнерів в межах сімейної системи та місце копінгу шлюбних партнерів серед чинників їхнього суб'єктивного благополуччя одночасно як індивідів (суб'єктів впливу) та як членів сімейної системи.

На підставі результатів глибинного теоретичного аналізу копінгу подружжя обґрунтовано його особливості та значення для особистості в межах візії сімейної системи. Визначено, що копінг шлюбних партнерів може утворювати додатковий (синергічний) захист для сімейної системи та її членів та є кількарівневим чинником суб'єктивного благополуччя шлюбних партнерів, що впливає як на компоненти суб'єктивного благополуччя кожного з партнерів, так і забезпечує здорове функціонування системи загалом як простору для сталого розвитку її членів. За результатами теоретичного аналізу проблеми розроблено теоретичну модель копінгу як чинника суб'єктивного благополуччя шлюбних партнерів.

В результаті проведеного емпіричного дослідження встановлено копінг подружжя, що позитивно впливає на суб'єктивне благополуччя кожного з шлюбних партнерів. Ефективний копінг активується за допомогою якісної стрес-комунікація подружжя та визначає всю подальшу надбудову можливостей кожного з подружжя як суб'єктів активності справлятися чи/і проходити крізь складні життєві обставини, а також використовувати справедливо ресурси один одного та об'єднувати спільно ресурси для отримання синергії при зустрічі з високоінтенсивними стресонавантаженнями. На основі ґрунтового аналізу емпіричних даних, створено модель динаміки подружньої підсистеми під впливом стресу, а також описано який копінг чи/і індивідуальна захисна система особистості активується внаслідок успішної/неуспішної стрес-комунікації шлюбних партнерів.

В дисертаційному дослідженні описано, що сім'я може бути не лише опорою та підтримкою для людини, а й місцем, де вона надає посильну підтримку іншому, що дозволяє їй бачити власну спроможність та допомагати іншому. Встановлено важливість справедливого копінгу в парі, де людина може як опиратися на ресурси свого близького партнера, так і використовувати власні ресурси для допомоги іншому.

Дисертанткою в роботі підтверджено гіпотезу про ефективність поєднання емоційно-орієнтованого та проблемно-орієнтованого копінгу шлюбних партнерів в сімейній системі, а також важливість при цьому як індивідуального копінгу кожного з партнерів, так і позитивного діадного копінгу. Окрім цього, включений у структуру шлюбних партнерів проактивний копінг орієнтований на майбутнє, тому може сприяти проходженню партнерами нормативних сімейних криз та прогнозованих труднощів за активного осмислення та розуміння подружжям їх суті та вживання практичних заходів щодо їх зменшення і/чи усунення.

В дисертації акцентується на можливості розширювати репертуар копінгу подружжя, оскільки він реалізується через усвідомлені та активні дії щодо пом'якшення чи подолання власних стресових навантажень та збалансоване використання ресурсних станів та можливостей один одного для спільного проходження стресових ситуацій. В такий спосіб шлюбні партнери отримують можливість брати відповідальність за створення комфортного середовища в сім'ї, а не пасивно пристосовуватися до існуючого дискомфорту, що є передумовою когнітивного та емоційного компонентів суб'єктивного благополуччя особистості, а також справлятися більш ефективно з життєвими викликами, що сприяє особистісному зростанню кожного з шлюбних партнерів (евдемоністична складова суб'єктивного благополуччя). Визначено перспективу наuczіння копінгу шлюбних партнерів, що передбачає знання та практичні навички про те, як усвідомлено і гнучко використовувати найбільш зрілі та ефективні стратегії управління своїм станом та життєвими труднощами, з метою ефективного функціонування сімейної системи та переживання почуття щастя кожним з шлюбних партнерів.

Результати, що наведені у дисертаційній роботі та опубліковані у наукових статтях, належать автору і є її науковим доробком. У статтях, що опубліковані у співавторстві, автору дисертації належить обґрунтування концептуалізації феномену суб'єктивного благополуччя особистості та способів його операціоналізації, аналіз стану зарубіжних та вітчизняних досліджень чинників суб'єктивного благополуччя шлюбних партнерів та обґрунтування висновків. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Дисертаційна робота є самостійним, цілісним і завершеним дослідженням, в якому представлено теоретичні та практичні аспекти феномену копінгу та його місця серед чинників суб'єктивного благополуччя шлюбних партнерів. Робота

містить нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, що є суттєвим внеском у розвиток вітчизняної психології.

4. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором вирішень, висновків, рекомендацій

Одержані результати дисертаційного дослідження є науково обґрунтованими, достовірними та надійними, оскільки забезпечені адекватним теоретичним обґрунтуванням його вихідних положень з опорою на загально визнані положення загальної психології і психології особистості, а також найсучасніші опубліковані досягнення зарубіжних авторів; репрезентативністю вибірки емпіричного дослідження; застосуванням взаємодоповнюючих психодіагностичних методик. Положення дисертації доведено із належною послідовністю та доказовістю із застосуванням статистичних методів дослідження (кореляційного, кластерного, порівняльного (t-критерій Стюдента, однофакторний дисперсійний аналіз Шеффе), факторного, дискримінантного та регресійного видів аналізу емпіричних даних). Отримані результати оброблено за допомогою стандартизованого пакету програм (Statistica 8.0 та офісних додатків Microsoft Excel). Загалом наукова праця є самостійним, логічним за структурою і завершеним науковим дослідженням.

5. Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру

У дисертаційній роботі вперше:

✓ теоретично обґрунтовано та описано структуру копінгу шлюбних партнерів, а також емпірично визначено важливість оптимального поєднання справедливого проблемно-орієнтованого та емоційно-орієнтованого копінгу подружжя для підтримування високого рівня суб'єктивного благополуччя особистості в шлюбі;

✓ здійснено переклад та адаптацію Опитувальника Діадного Копінгу, що дозволяє використовувати методику в діагностичних та корекційних цілях в психологічній та психотерапевтичній практиці, а також в подальших наукових дослідженнях копінгу діади;

✓ визначено місце та значення копінгу шлюбних партнерів серед чинників їхнього суб'єктивного благополуччя;

✓ емпірично встановлено вплив індивідуального (як реактивного, так і проактивного рівнів, що орієнтовані на стабілізацію і вирішення проблемної ситуації) та діадного копінгу шлюбних партнерів на суб'єктивне благополуччя кожного з партнерів в парі, а також емпірично доведено, що стрес-комунікація в парі є визначальним елементом активації ефективного копінгу подружжя.

Поглиблено:

✓ уявлення про чинники та умови формування суб'єктивного благополуччя шлюбних партнерів;

✓ розуміння ефективної комунікації в парі.

Набули подальшого розвитку:

- ✓ наукові напрацювання зарубіжних дослідників про можливості діадного копінгу в парі;
- ✓ принципи та механізми ефективного вирішення конфліктів в парі з метою позитивної динаміки сімейної системи;
- ✓ ідеї розвитку сім'ї нового зразка (модель справедливого партнерства).

6. Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації

6.1. Статті у наукових фахових виданнях України

1. Абрамюк О., Липецька А. Концептуальна структура феномену суб'єктивне благополуччя та особливості його вимірювання. Психологія: реальність і перспективи: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. 2018. Вип. 11. С. 10-17 (*Особистий внесок здобувачки полягає у концептуалізації феномену суб'єктивне благополуччя особистості та обґрунтуванні способів його операціоналізації, підготовці статті до друку*)

2. Абрамюк О. О. Сучасний стан досліджень проблематики копінгу шлюбних партнерів. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. Львів: ЛьВДУВС, 2018. Вип. 2. С. 3–11.

3. Абрамюк О. О. Роль проактивного копінгу шлюбних партнерів у структурі копінгу подружжя. Теорія і практика сучасної психології: зб. наук. пр. Класичного приватного університету. 2019. Вип.3. С. 5-11.

4. Абрамюк О. О., Дідковська Л. І. Умови формування та фактори суб'єктивного благополуччя особистості в шлюбі. Науковий журнал з соціології та психології «Habitus». №13, 2020. С.98-104. (*Особистий внесок здобувачки полягає в аналізі стану зарубіжних та вітчизняних досліджень чинників суб'єктивного благополуччя шлюбних партнерів, обґрунтуванні висновків, підготовці статті до друку*)

5. Abramiuk O. Empirical research into the coping of marriage partners with different levels of subjective well-being. Науковий журнал з соціології та психології «Habitus». №14, 2020. С.92-100.

6.2. Публікації у зарубіжних наукових виданнях:

1. Абрамюк О. Копінг шлюбних партнерів як чинник суб'єктивного благополуччя особистості в шлюбі: емпіричний вимір. Knowledge, Education, Law, Management. 2020. № 3 (31) vol. 2. P.67-74.

2. Абрамюк О. Психометричні властивості та валідація української версії Опитувальника діадного копінгу (DCI) Г. Боденманна. Knowledge, Education, Law, Management 2021 № 8 (44) vol. 1

7. Апробація основних результатів дослідження на конференціях, симпозіумах, семінарах тощо

1. Дідковська Л.І., Абрамюк О.О. Особливості копінг-стратегій шлюбних партнерів на різних етапах життєвого циклу сім'ї та їх вплив на сімейне благополуччя. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2018. Вип.3 С. 89

2. Абрамюк О. О. Концептуальна структура феномену суб'єктивне благополуччя як основа для його вимірювання. Тези науково-практичної конференції «Актуальні проблеми психології та педагогіки» – Харків: Видавництво «Педагогічна преса», 2018.

3. Абрамюк О.О. Копінг шлюбних партнерів як чинник життєстійкості сімейної системи. Тези звітної наукової конференції філософського факультету. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2019

4. Абрамюк О.О. Особливості індивідуального копінгу шлюбних партнерів в структурі копінгу подружжя. Тези міжнародної науково-практичної конференції «Дослідження різних напрямків психології та педагогіки». Одеса : Південна фундація педагогіки, 2019.

5. Абрамюк О.О. Особливості копінг-стратегій шлюбних партнерів на різних етапах життєвого циклу сім'ї. Тези міжнародної науково-практичної конференції «Вплив досягнень психологічних і педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства». Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2019.

6. Абрамюк О. О. Кризові тенденції інституту сім'ї в сучасному суспільстві: занепад чи трансформація? Тези міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання застосування на практиці досягнень сучасної педагогіки і психології» Харків. Видавництво «Педагогічна преса», 2020.

7. Абрамюк О.О. Копінг шлюбних партнерів в структурі їх суб'єктивного благополуччя. Тези міжнародної науко-практичної конференції «Дослідження різних напрямків розвитку психології та педагогіки». Одеса: Південна фундація педагогіки, 2020.

8. *Наукове значення виконаного дослідження із зазначенням можливих наукових галузей та розділів програм навчальних курсів, де можуть бути застосовані отримані результати*

Теоретичні обґрунтування розширюють та доповнюють сучасні знання про чинники суб'єктивного благополуччя подружніх партнерів, отримані емпіричні результати визначають місце копінгу подружжя серед цих чинників, специфіку функціонування подружньої підсистеми, які в подальшому можуть бути використані для розробки психоедукаційних та тренінгових програм як для подружжя, так і для освоєння можливостей копінгу особистості при зустрічі зі стресоподією. Результати дисертаційного дослідження мають важливе наукове значення для психології здоров'я, психології сім'ї та можуть бути використані у навчальних програмах таких дисциплін: «Психологія сім'ї», «Психологія стресу та копінгу», «Клінічна психологія», «Психологія тривожності», «Сімейне консультування» та «Психологія щастя» та у подальших наукових дослідженнях.

9. Практична цінність результатів дослідження із зазначенням конкретного підприємства або галузі, де вони можуть бути застосовані

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів практичними психологами в роботі з подружжям, адаптована методика Опитувальник діадного копіngu може використовуватися в подальшій роботі з діагностичною, дослідницькою та психокорекційною метою.

На основі отриманих результатів розроблено практичні рекомендації для шлюбних партнерів та для практичних психологів, які працюють з подружніми парами, а також окреслено тематику та змістовне наповнення психоедукаційних заходів, тренінгових програм для молоді з метою збереження та/чи відновлення благополуччя особи у шлюбі після стресової події. Результати даного дослідження можуть бути покладені в основу психоедукаційних програм для подружжя з метою підвищення резиліентності шлюбних партнерів та збереження їхнього суб'єктивного благополуччя під дією стресовпливів (в тому числі пережитих пролонгованих та гострих стресових подій), а також лекційних курсів, семінарів та тренінгових програм з питань стресодолання для широкого кола фахівців ПЗПСП з метою збереження, зміцнення та відновлення здоров'я сім'ї як елементу розбудови резиліентного суспільства.

10. Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення

Дисертація за структурою, мовою та стилем викладення відповідає вимогам МОН України.

Дисертація заслухана та обговорена на фаховому семінарі кафедри психології Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол №7 від 20 листопада 2023 року). В процесі обговорення дисертації суттєвих зауважень щодо суті роботи не було висунуто.

Загалом дисертаційна робота Абрамюк Олена Олександрівна «Копінг як чинник суб'єктивного благополуччя шлюбних партнерів») є завершеною науковою працею в межах поставлених завдань, у якій розв'язано наукове завдання теоретичного обґрунтування та емпіричного визначення місця та значення копіngu подружжя серед чинників суб'єктивного благополуччя шлюбних партнерів.

На основі вищесказаного можна зробити такі висновки щодо поданої дисертаційної роботи:

1. За актуальністю обраної теми, обсягом, достовірністю та рівнем апробації отриманих результатів, науковою новизною, обґрунтованістю висновків, практичною цінністю дисертаційна робота «Копінг як чинник суб'єктивного благополуччя шлюбних партнерів» відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого

постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

2. Дисертація відповідає спеціальності 053 «Психологія» (галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»).

3. Наукові праці Абрамюк Олени Олександрівни, опубліковані за результатами дисертаційної роботи, за кількістю та якістю відповідають пп. 8-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

4. Дисертація «Копінг як чинник суб'єктивного благополуччя шлюбних партнерів» Абрамюк Олени Олександрівни рекомендується для подання до розгляду та захисту у спеціалізованій вченій раді.

Головуючий на засіданні фахового семінару,
завідувач кафедри психології,
кандидат філософських наук, професор

Софія ГРАБОВСЬКА

20.11.2023 року

Підпис професора Софії ГРАБОВСЬКОЇ

Вчений секретар
Львівського національного
університету імені Івана Франка
доцент

Ольга ГРАБОВЕЦЬКА